

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 2.

Brasiovu 15. Ianuariu 1873.

Anulu VI.

S u m a r i u : Despre bellulu civile transilvanu dein anii 1437—1438. (Fine.) — Despre Hygien'a publica si politia sanitaria. — Solemnitate secularia in academi'a scientifica magiara dela Pest'a. — Publicarea baniloru incursi. — Convocare.

Despre bellulu civile transilvanu dein anii 1437—1438.

(Fine.)

Complotulu aristocratiei cu clerulu si cu sasii. Dein dio'a in care s'a ratificatu acésta pace, aristocratii au si inceputu a planuí cumu se o infranga, de-ocamdata inse n'au cutediatu a esí pe facia cu planurile loru, pentrucà dupa batai'a ce luasera era convinsi, cà numai cu poterile loru dein Transilvani'a nu voru mai fi in stare se mai sub- jüge de nou pe poporu. Ceea ce durea mai amaru pe aristocrati, era conditiunea, cà pe venitoriu popo- rulu se se póta aduna in fiacare anu spre a'si vedea de interesele si de drepturile sale. De candu lumea, toti tiranii si toti asupritorii mari s'au temutu de a- dunari si de consultari publice, si fiendu-cà le-au si impededatu ori-candu a statu in puterea loru, asia urmà, cà in locul adunarilor publice venira con- spiratiunile. Intre acestea impregiurari ce mai era se faca aristocratii si clericii? Se pusera ei insii pe conspiratiuni, pe comploturi, si incepura se'si caute ajutoriu in tóte partile, cu care se póta subjuga tíer'a de nou. Intr'aceea poporulu care nu mai avea neci umbra de incredere càtra inemicii sei, inca n'a de- pusu armele, ci dein contra, a fostu cu destula pri- vighiare asupra toturoru planurilor càte invertea aristocratii si popii. Poporulu romanescu si ungu- rescu avuse mari cuvente de a nu da neci-unu cre- diementu subjugatoriloru sei. In Septembrie alu ace- luiasi anu éta cà nobilii feudali dein comitate, pri- matii secuiloru, patricianii sasiloru si episcopulu G. Lépes improvisara unu congressu la Càpáln'a in comitatulu Solnocu, unde dupace se consultara intre se-ne; cumu se sugrume drepturile poporului si cumu se confisce in partea loru tíer'a si tóte avutiile ei, apoi in 14. Septembrie alu aceluiasi anu compusera si subscrisera unu documentu, una conventiune de infratire si uniune, despre care chiaru si unii scri- ptori aristocratici marturisescu, cà ea a fostu indre- ptata in lini'a prima in contra poporului. Mai inainte de a inchiaié acésta uniune, conspiratii s'au impacatu cu episcopulu Lépes in caus'a diecimeloru, se intielege inse cà pe pielea poporului; dupa aceea facèndu'si cruce, depusera unu juramentu tare, cà voru observa tóte conditiunile càte s'au adoptatu de

comunu, éra acelea conditiuni au fostu: 1. Se de- puna juramentulu credentiei càtra regele Sigismundu. 2. Se jure fiacare parte conspiratória cà 'si voru dá ajutoriu reciprocu in tóte casurile grele si cu atàtu mai virtosu intre impregiurarile de atunci. 3. In casu candu una dein partile unite si confederate ar cadea in disgratia la regele, celilalti duoi confederati se'i midiolocésca ertare. 4. Fiacare parte confederata se obliga a da trupeloru celeilalte victualii in pre- tiurile usitate, vér'a locu de castre in campu, érn'a cortellu. 5. Fiacare comandante va manutienea dis- ciplin'a militaria in cointielegere cu primariulu co- munei, si fiacare este responsabile pentru escessele ostasiloru sei. 6. S'au luat si óresicare mesuri asu- pra desertoriloru. 7. Ori-candu vreuna dein partile confederate ar cere ajutoriulu armatu alu celoru-lalte duoe, acestea indata la duoe dile dupa receperea scrisórei provocatória trebuie se sí plece si se mérga pe fiacare di distantia de càte trei milliarie, pentru cá se dea ajutoriu iute, éra in casu de a nu se in- plini acésta conditiune, prefectulu cutarui districtu care ar fi de vina la acea intardiere, se fia pedepsitu cu móрте. 8. Nobilii, secuui si sasii se impaca de nou cu episcopulu Georgie Lépes si cu capitululu, si jura fia-care parte cà va depune si va uita de ori-ce ura si hostilitate care dominase pàna ací in contra clerului, cumu si cà se va feri fia-care a mai reinnoi acea ura si urgía, éra déca vreuna dein par- tile contractante s'ar abate dela acésta invoire si im- paciure, se fia cunoscuta cá calcatória de juramentu, si celelalte duoe parti confederate se nu cutedie a'i merge in ajutoriu. 9. In casu candu una parte ar avea vreo causa de judecata cu ceealalta, se se ju- dece la tribunalulu partei adverse, éra judecatorii acesteia se'i faca dreptate.

Presidentia la acea adunare si la compunerea actului de confederatiune, cunoscutu sub titlu de Unio trium nationum, o a portatu vicevaivo- dulu Lorandu Lépes, fratele episcopului.

A dou'a batalia. Se vede cà conductorii si comandantii poporului romanescu si ai celui ungurescu au si aflațu indata despre acea uniune séu confede- ratíune inchiaieta la Càpáln'a intre oligarchii séu boierii celi mari dein comitate cu primatii secuiloru si cu patricianii sasiloru. Pre càtu de multu fusese popo-

rulu inversiunatu până atunci, anume poporul dein comitate, adeca dein partea cea mai mare a Transilvaniei in contra oligarchiei, pe atâtu a trebuitu acumu se se cătranésca mai amaru asupra primatiloru secuiesci si asupra patricianiloru sasesci, cu carii poporul dein comitate nu avuse neci in clinu neci in maneca, prin urmare nu putea pricepe, de ce acestia se aduca pe secui si pe sasi in contra locuitoriloru dein comitate. Se pare inse că poporul dein comitate scia prea pucinu de maltratarile si spoliarile, la care era supusi inca si locuitorii dein secuime si dein fundulu regescu dein partea oligarchiei lor, prin urmare că acésta inca avea cauza de a se asecura de ajutoriulu reciprocu alu aristocratiei feudale dein comitate. Destulu atâta, că poporul romanescu si celu ungurescu dein Transilvani'a vediendu noulu periculu la usia, séu adunatu indata érași sub arme. Supremulu comandante alu óstei confederate a fostu érași Lorandu Lépes, éra comandantele óstei democratice fu Antonie Lungulu (Antonius magnus), carele apucase a castiga mare auctoritate la poporu. Intr'aceea nobilii isi propusesera a mai tiené una dieta séu congregatiune nobilitaria la Turd'a, inse n'au avutu tempu, pentrucă poporul ii strimtorà că se éssa dein nou pe campulu sangelui. Se incinse érași batalía mare si una dein cele mai crunte, in care óstea oligarchica confederata fu érași invinsa de cătra óstea democratica. Dio'a bataliei a duo'a inca nu se afla dein documentele căte le avem, dara dein unu decretu alu vicevaivodului L. Lépes emanatu in 30. Septembrie 1437 se vede curatu, că a duo'a batalía se facuse numai atunci de curendu, adeca pe la finea lunei Septembrie, si că elu, Lépes, in 30. Septembrie se mai aflá cu óstea sa inca totu in castrele puse aprópe de riulu Somesiu, adeca la vreunu punctu undeva, intre Gherl'a si Clusiu. Dein alte documente contemporane mai aflamu, că óstea democratica coprinsese chiaru si cetatea Clusiulu si Aiudulu. Mai departe se scie, că bellulu civile carele erupsese in Transilvani'a inca dein Iuniu, până spre tótna se intensese si preste comitatele invecinate Maramurasiu, Satumaru si Biharea, in care tienuturi anume unulu Martinu cá conductoriu alu poporului se bucurá de mare auctoritate si facea multe rele aristocratiloru, resbunandu'si pentru nenumeratele lor crime si tiranii, de care este plina istori'a mai pe tóte paginele sale.

Alu duoilea tractatu de pace intre oligarchia si democratía.

Vediendu cele trei fractiuni confederate, adeca nobilii feudali, primatii secuiesci si patricianii sasiloru, că rebelliunea lor in contra tierei si a drepturiloru poporului érași nu le folosí nimicu si că remasera de nou invinse; cunoscundu de alta parte, că trupele regesci care petrecea afóra dein Transilvani'a, celu pucinu pentru atunci nu voru alerga intru ajutoriulu lor, si că aristocratiei dein Ungari'a inca nu'i

dà man'a cá se le tramita succursu, — a imbiiatu pe poporu érași cu conditiuni de pace, inse érași cu asia numita reservatiune mentale, séu cu cugetu reservatu, cá adeca acelea conditiuni se fia tienute in modu provisoriu, până ce va decide regele Sigismundu in acea cauza de viétia si de mórte. Acestu alu duoilea tractatu provisoriu de pace s'a inchiaietu intre oligarchia si poporu la comun'a Aputu (Apathi) in comitatulu Dobacei, in lun'a Octobre 1437, éra documentulu ce contine conditiunile de pace, s'a ratificatu la capitululu dela monasteri'a Clusiului in 6. Octobre.

Conferenti'a dela Aputu a fostu compusa dein mai multi representanti ai ambeloru parti belligerante. Dein partea oligarchiei confederate au fostu: v. vaivodulu L. Lépes, comitii séu capitaniu secuiloru Michailu Jaks de Kusal si Enricu Thamási, óresicumu cá representanti ai auctoritatei publice, apoi deintre ceilalti aristocrati Ioanu dein comun'a Jucu, Ladislau Ceh dela Redu, Stefanu dela Bud'a romanésca (in comit. Clusiului), Iacobu dein Dragu, Nicolae dela Iclodu, Benedicu dela Valcau, Petru dein Bodocu, Ioanu Lupulu dein Seserma, . . . unu filiu alu lui Ioanu dela Codoru. Dionisie dein Sfarasiu (Farnas in comit. Clus.), Petru dein Turu (com. Turdei), Ladislau filiu alu lui Turda dela Ceanu, Petru dein Bogat'a, Nicolae dein St. Pauru, unulu . . . dein Dàrlosu (Darlatz, comit. Cetatei de Balta), Nicolae alu lui Apa (Apafi) dela Malencrug (Almakerék comit. Alba-sup.), Michaiu alu lui Solomonu dela Baseric'a-alba (com. Albei), Michaiu dela Geoagiu (com. Huned.), Iacobu dela Cisteiu, Nicolae dela Uroi (com. Huned.), si unu altu Nicolae (loculu e stersu, rosu in documentu), éra dein partea poporului au participatu in numele capitaneloru comandanti si in alu poporului intregu Antonie Lungulu dela Bud'a, Toma Lungulu dela Secu (opidu micu), Michailu si Gallu, vlachi dela Giracu (Virágosberek, com. Solnocu inter.) si magistrulu Ioanu dein cetatea Clusiu, acestia toti capitani (comandanti); pre langa acestia Benedicu Gazda dein comun'a Deodu (comit. Alba inf., cerculu Zlatnei), Paulu Lungulu dela Vaidahaza (Voivodeni com. Dobocci), Valentinu Fauru dein Satulu nou*), Gregorie Cegu, Blasiu Grebu dein comun'a Buz'a (com. Doboca), Elie Lungulu dela Almasiu**), Stefanu Hentiu dein Siomboru***), Ladislau (Vladu) Banu dela Alpretu, Nicolae Valcaianulu dela Huiedinu.

Asia dara representantii ambeloru parti bellige-

*) Comune pe nume Satu-nou séu simplu Nou, ung. Ujfal, sunt 25 in Transilvani'a, asiediate in diverse tienuturi a le tieriei, incependu dein distr. Brasiovului crucisii curmedisii până susu in comitt. de cătra Ungari'a si până spre Bistritia.

**) Comune cu nume Almasiu (Almás) sunt 11.

***) Comune Sombor sunt 5.

rante, auctorisate a negotiá si inchiáié de nou pace între cele trei fractiuni de poporu, aristocrati feudali, primati secui, patricii sasi, si între poporu, au fostu tramisi la conferentia dein diverse tienuturi ale tieriei, numai dein sasime se pare cà nu a fostu neci-unulu. Mai este de insemnatu, cà representanti'a colectiva a poporului se numesce in documentele respective cu terminulu oficiale si diplomaticu usitatu si mai inainte, si pe atunci, si mai tardú in acésta tíera, adeca Universitas, prin urmare universitas Hungarorum et Valachorum, universitas populorum et rusticorum, cá si universitas nobilium, sicularum et saxonum. Se intielege inse, cà poporulu isi potù stórce numai cu armele in mana, acea titulatura onorífica, ce dá testimoniú pentru viétia politica si nationale.

Conditiiunile de pace stabilite in conferenti'a dela Aputu, scrise si corroborete cu sigillele vicevaivodului Lépes si ale celoru doi comiti secuiesci, au fostu transmise prin una deputatiune la conventulu monasteriei dela Clusiu, pentrucá calugarii de acolo se le dea afara in forma autentica, se le conserve totu-odata intr'unu originalu in archivele monasteriei, dupa cum era usulu vechiu de a se conserva actele publice séu in archivele capitularie dela Alb'a, séu in acelea monastiresci dela Clusiu. In acelu archivu a si aflatu c. Ios. Kemény memorabilele acestu documentu dein 6. Oct. 1437, pe care'lu vomu publica si noi in ordinea celorualte.

Acelea conditiuni de pace dein 6. Oct, se potu contrage in urmatóriele puncte: 1. Fiacare omu de conditiune iobagésca séu tieranésca are se dea boieriului (in documentu domnului, domino) seu, taxa annuale câte unu florinu (galbinu) de auru, déca ara cu câte optu boi, diumetate dupa patru boi, 25 denari dupa câte doi boi séu doi cai, éra déca tieranulu nu ar avea vite tragatórie, ci numai alte vite, cumu oi, capre, vaci, apoi vii, care tóte aru ajunge valórea unui aratru, adeca pre càtu ar potea ara cu câte optu boi, se dea totu câte unu florinu taxa pe anu, éra cine are vite mai pucine, se dea in proportiune totu mai pucinu, éra tieranulu ce nu are vite de locu, ci este dileriu, proletariu, se dea câte doispredece denari pe anu. 2. Fia-care tieranu se dea boieriului usitatele trei daruri la dilele anumite.*) 3. Fia-care tieranu se lucre boieriului câte una di in septemana, adeca 52 de dile in anu**). 4. Fia-care nobilu are in mosii'a sa jurisdictiune, adeca potestate de judecatoriu preste iobagii sei, dara iobagiulu care se crede asupritu, se aiba dreptu de apellatiune séu de recursu la vreunu altu boieriu dein alta comuna, dela a carui sententia se nu mai fia locu de apellu***).

*) Acelea sunt anumite in documentulu dein 6. Iuliu, adeca doue galete de ovesu, pogaci (tortas, turte) si pui de galina.

***) Dein care se facusera 104, inca si 208 dile pe anu!

****) Forum dominale, séu cumu se dicea pe la nemti, patri-moniale.

5. Déca vreunu iobagiu s'ar stramuta de pre loculu boierescu fóra scire si fóra a fi implinitu cu ceea ce era datoriu, boieriulu se aiba dreptulu de a'lu readuce si a'lu detiené, pàna ce va implini cu ce era datoriu. 6. In ori-care altu casu tieranii voliendu a se stramuta dela unu locu la altulu, se nu póta fi impedeati de nimeni, neci readusi, indata ce au implinitu totu cu ce era datoriu boieriului in sensulu conditiuniloru specificate mai in susu.*) 7. Iobagii se fia obligati a tiené morile boieresci in stare buna. 8. Tieranii se nu faca la ómenii boieriloru neci-unu reu. 9. Inse nobilii se se abtiena dela ori-ce bajo-cura si maltratare, si neci pentru cele intemplete in decúrsulu acestui bellu civile se nu impute si se nu incriminédie nimicu, neci pe capitaniú poporului, neci pe poporu, ci se'i lase in buna pace; intocma capitaniú si tieranii se nu'si bata jocu de nobili si se nu le faca neci-unu reu. Éra déca vreunu nobilu ar calca conditiunea acésta, atunci se fia trasu in judecata, séu la voda, séu la vicevoda, si se dea satisfactiune. Éra déca aceeasi conditiune ar fi calcata de càtra vreunu capitanu séu de vreunu tieranu, atunci nobilulu vetamatu se aiba dreptu asupra capului si averei celuia, tractandu'lu cá pre unu calcatoriu de juramentu. 10. Ori-candu, séu voda, séu vicevoda ar provoca pe poporulu tieranu cá se se scóle cu arme pentru apararea patriei in contra inemiciloru ei, atunci poporulu se fia obligatu a se scula indata, a se arma ostasiesce si a merge ori incàtrau va fi comandatu de càtra vaivodi. 11. Toti acesti articlii si tóte acestea clausule câte s'au enumeratu pàna aci, sunt obligate ambele parti a le observa cu tóta rigórea, pàna candu se va reintórcce deputatiunea loru dela imperatulu Sigismundu; éra acela séu aceia, carii se voru oppune, se fia tractati cá perjuri si calcatori ai credentiei catholice, si déca va fi nobilu, se fia trasu in judecata criminale cá perjuru, séu la voda, séu la vicevoda; éra de va fi tieranu, domnulu seu (boieriulu) se'lu póta arunca in prinsóre si se aiba dreptu de a'i confisca tóta averea. 12. Fiendu-cà acestea conditiuni de pace sunt numai provisorie, avendu valóre numai pàna la reintórcerea deputatiunei dela imperatulu, asia se obliga ambele parti, adeca si aristocratii, si tieranii, cá pàna la 1. Novembre se tramita nesmentitu si neaparatu la imperatulu, éra partea ce nu ar tramite deputati (Nuntios), se tréca de perjura, calcatória de juramentu.

Acestu tractatu de pace provisoria s'a transmise la conventulu dela Clusiu prin deputati anuniti si adeca dein partea aristocratiloru prin Ladislau dein Somesieni si prin Benedicu Pàrvulu dela Valcau, éra dein partea poporului prin capitanulu Michailu Vlachelu dela Giracu, Benedicu dela Deodu si unu altu Michailu dela Cehu

*) Libera migratio, pe care totusi oligarchii mai tardú o cassasera éra si cu totulu.

(Csehi, in comit Crasna). Calugarii dela Clusiu perlegînd acestu documentu aflara, cã unii articlii ai aceluiași nu aru avea întielesu chiaru, precumu si este asia in adeveru; cu tôte acestea ei ilu dederã partiloru belligerante in forma authentica, pentrucã se'lu aiba la mana, éra unu originalu ilu pastrara in archivele loru, unde se mai afla pâna in dio'a de astadi.

Studiendu si acestu documentu mai de aprópe, moderatiunea poporului tieranu te pune si cu acésta ocaziune la mirare. Elu invingatoriu, se supuse si asta-data la nesce conditiuni inca si mai periculóse, si mai umilitórie decâtu au fostu cele dein 6. Iuliu. Si cã poporulu a fostu invingatoriu, se vede cufãtu dein impregiurarea, cã intre alte puncte strategice mai tari, Clusiu si Aiudulu inca apucasera in posesiunea óstei democratice. Intr'aceea, acestu momentu alu revolutiunei dein 1437 merita unu studiu inadensu si aprofundatu, carele asta-data ne-ar duce prea departe.

De s'au tramisu séu nu, deputati la imperatulu Sigismundu, nu se mai póte afla dein documente, precumu nu se scie neci respunsulu si respective decisiunea imperatului si regelui, in casu candu deputatiunile voru fi mersu in adeveru la Praga, unde petrecea pe atunci Sigismundu. Asia nu se mai scie nimicu ce s'a mai intemplat in lunile Octobre si Novembre. Se pare inse cã tractatulu de pace dein 6. Oct. in curendu va fi ajunsu la conditiunea unei cóle albe, fóra cã Sigismundu se fia apucatu a decide ceva in acea cauza, pentrucã intr'aceea elu morí in 9. Dec. 1437. Asia era lucru firescu, cã anarchi'a se se intenda si mai tare. aristocratii se recastige curagiulu pe care'lu perdusera, pentrucã ei acuma potea face ori-ce le placea, de capulu loru, inca si mai multe decâtu facusera in dilele lui Sigismundu, carele a lasatu de le-a fostu crescutu cornulu mare cã neci-odata mai inainte. Se scie dein vreo duoe documente, cã aristocratii neputendu lua Aiudulu dela democrati in altu modu, ii detera focu si'lu depre-dara in 15. Decembre alu aceluiași anu. Se mai scie éراسي, cã intr'aceea partitei aristocratice ii venira ajutórie considerabili dela aristocratii dein Ungari'a, dupa care óstea boierésca unita si multu mai numerósa, se rapedí asupra óstei democratice, care intr'aceea se vediu se necesitata a se retrage in Clusiu si a se apara in acea cetate. Dupa unele batalii crunte, Clusiu fu atacatu si incongiuratu pe la 15. Ian. 1438, si asia óstea democratica se vediu strimtorata tare in acea cetate. Mai aflamu si atãta, cã in aceleasi luni de érna revolutiunea democratica condusa de capitã-nulu Martinu in vecinatele comitate ale Ungariei, fusese calcata si infranta de cãtra aristocratia de acolo, care dupa acésta se si vediu in placut'a positiune de a tramite ajutoriu aristocratiei transilvane in contra poporului.

Celelalte tase dein acestu alu treilea periodu alu bellului civile dein 1437 et 38 nu ne mai sunt cu-

noscute, afóra de singur'a impregiurare, cã in fine óstea aristocratica invinse pe cea democratica, dupa care pe comandantele primariu Antonie Lungulu pusera man'a la monastirea Clusiuului si 'lu taliara in bucati, éra pe dealulu dein faci'a Turdei trasera in tiépa pe alti noue capitani de ai poporului, éra la multime alti le scósera ochii, le taliara nasurile, bu-diele, manile etc.; preste totu nu mai volira se scia de neci o crutiare in lume. Fórté bene observa A. Szilágyi in istori'a sa, cã intre aristocrati si democrati neci-decumu nu potea se fia vorba de invoieli serióse si de pace, ci potea se fia numai de victori'a si subjugarea totale a uneia séu alteia dein cele duoe parti belligerante. Asia nicairi nu se póte applica mai bene cã la loculu acesta vechi'a sententia: Vae victis! Vai de cei invinsi. Intru adederu, cã dein acea epoca inainte a fostu vai de poporu, vai de natiunea romanésca, dieu inse, vai si de poporulu ungurescu, carele inca au caditu totu mai tare sub jugulu iobagiei; a fostu inse vai si de una parte considerabile a secuiloru orbiti de Ddieu, carii au ajutatu a calca drepturile poporului dein comitate, pentrucã dupa aceea successive se se vedia si ei iobagiti si robiti de primatii loru. Rebellara de cãteva ori ei de capulu loru, inse neci romanii si neci chiaru fratii loru unguni dein comitate nu le sarira intr'ajutoriu, ci 'i lasara in pred'a tiraniloru, precumu se scie dein istori'a urmatoriului secolu alu 16-lea. Inca si una parte a sasiloru ajunse la stare de iobagii, in care au gemutu si aceea pâna inclusive 'la anulu 1848. Inse mai pre susu de tóte a fostu vai de tiér'a intréga, pentrucã prin acelu bellu civile si prin cumplit'a tirania a oligarchiei, una parte fórté considerabile a poterei poporului fu paralisata si infranta; poporulu adeca lipsitu de drepturi in patri'a sa, oricandu se apropiá turcii asupra tieriei, întrebá pe oligarchi, cã pentru ce are se lupte, pentrucã se scaimbe pe unu tiranu cu altulu?

De altu-mentrea semena fórté, cã poporulu neci dupace óstea sa fu invinsa la Clusiu si Aiudu, inca nu desperase de totu cã nu'si va recastiga drepturile pe care le avea garantate de cãteva secole incóce si anume dela St. Stefanu inainte. Deci temenduse aristocratia de reinnoirea revolutiunei democratice, conchiama la Turda congregatiune generale, unde in 2. Fauru 1438 reinnoesce uniunea séu confederatiunea care se inchiaiesse mai antaiu in Septembrie antrecutu la Capaln'a intre nobili, primati si patriciani sub numele falsu de unio trium nationum. In acestu actu de confederatiune se vorbesce curatu despre „sfarmarea si estermizarea totale a tieraniloru rebelli si blastemati.“ Aceeasi uniune inse in decursulu tempului isi întórse vèrfulu celu mai ascutitu anume asupra poporului, asupra natiunei romanesci si a drepturiloru ei. Intr'aceea Unio trium nationum merita éراسي alta apretiatune si studiu cu conscientia, nu mai multu dein punctu de vedere oligarchicu, feudalisticu, separatistu, egoistu, ci cu

totulu dein alte consideratiuni, care se faca onóre la ori-ce istoricu si omu de statu, éra nu cá pâna ací, se aduca infamía preste sustienetorii ei.

Dupa acestea vomu pricepe mai usioru documentele remase dein anii 1437 et 1438.

G. Baritiu.

Despre Hygien'a publica si polití'a sanitaría.

In legamente cu cele comunicate in Nr. 1 despre sanetatea si curati'a ómeniloru, reproducemu aici dupa dr. Felix aceea ce amu promissu. Dn. dr. Felix adeca dice in precuventarea cartiei sale:

„Inainte de a pasí la elaborarea acestei carti, mi-am facútu intrebarea, déca n'ar fi mai utile a se traduce in romanesce un'a d'in operele classice francesé séu germane, care tratédia asupra hygieniei publice.

Practic'a politiei sanitarie difere in deosebitele state dupa legislatiunea, obiceiurile si gradulu de cultura alu populatiunei. Altele sunt conditiunile sanetatii publice pentru unu poporu agricolu, si altele pentru o natiune industriale. Polití'a sanitaría se esercita intr'unu altu modu intr'o societate inaintata in cultura, deprinsa cu administratiunea autonoma, decátu intr'unu statu ai carui cetatieni, neposedendu inca in mare parte esperientí'a necessaria pentru a luá singuri iniciativ'a in cestiumi de hygienia publica, ascépta totulu dela gubernulu centralu. Diferitele legislatiuni dau politiei sanitarie una organisatiune diferita, care dupa gradulu perfectiunii inlesnesce séu impedita actiunea agentiloru insarcinati cu preveghierea sanetatii publice. Scientí'a este una, aplicatiunea ei este varia, si fia-care autoriu se accomodédia publicului pentru care a scrisu.

De aceea m'am decisu a compune unu tractatu nou asupra hygieniei publice, alegèndu ceea ce mi s'a parutu mai bunu dein diferitele lucrari moderne, inlaturandu ceea ce n'are valóre practica pentru Romani'a, adaugèndu tecstele de legi si regulamente romane relative la polití'a sanitaría, si ecspunèndu ici si colo ideile si ecspertientiele mele proprie.

Speru cá cartea mea, cu tóta imperfectiunea ei, va devení utile nu numai ecspertiloru insarcinati cu lucrari privitóre la hygien'a publica si studentiloru in medicina, ci si unoru barbati afara de cerculu medicalu, cari prin functiunea si prin positiunea loru sociale au ocaziune a influentiá hygien'a publica.

Va fi pentru autoriu recompens'a cea mai satisfacátóre, déca acésta carte va face pe unele administratiuni judetiene si urbane, cá se se interessedie de hygien'a publica, si déca ea va contribuí pucinu la imbunatatirea conditiuniloru hygienice ale populatiunei.

I. Felix.

Introducerea suna asia:

Definitiune.

Hygien'a este scientí'a care tratédia despre conditiunile sanetatii si despre midiulócele pentru conservarea si perfectiunea ei. Ultimulu scopu alu hygieniei este perfectiunea omului si a societatii. Scientí'a a demonstratu nu numai possibilitatea, ci si realitatea acelei perfectiunari.

Hygien'a privata se ocupa de individuu in parte, hygien'a publica de o multime de individe, de societate.

Scientí'a politienésca studiédia midiulócele pentru garantarea sigurantiei publice si a bunei ordine. Polití'a sanitaría este aceea parte a scientiei politienesci, care se ocupa de apararea sanetatii.

Hygien'a publica studiédia dar conditiunile sanetatii unei populatiuni si midiulócele pentru conservarea si perfectiunea ei. Ea este cu alte cuvente, medicin'a masseloru, ea ne arata cumu aru trebui se aparamu viéti'a dupa legile scientiei in contra diferiteloru influentie vetamatóre. Polití'a sanitaría ne arata cumu o potèmu apara in realitate dupa legile positive. Hygien'a este scientí'a, polití'a sanitaría este artea practica. Medicin'a vindeca individulu bolnavu, polití'a sanitaría apara massele populatiunei in contra influentieloru cari producu morbi si pe cari medicin'a de multe ori nu 'i póte vindecá.

Hygien'a publica ecsaminédia totu ce vatema sanetatea societatii; polití'a sanitaría are limite mai restrinse, cá-ci nu se potu inlaturá cu desevírsire tóte cauzele cari amerintia sanetatea.

Productiunea bratialoru si a spiritului depende dela sanetatea cetatieniloru: lips'a de sanetate nu este numai una perdere pentru individulu morbosu, ci si o pedica pentru prosperarea altoru individe; prin inlaturarea aceloru pedice, hygien'a publica si polití'a sanitaría inlesnescu dar progresulu morale si materiale alu societatii.

Obiectulu hygieniei publice si alu politiei sanitarie este pe de o parte individulu, populatiunea unui cercu restrinsu, natiunea, omenirea intréga, si pe de alta parte toti agentii interni si ecsterni, cari modifica sanetatea omului si a societatii; ele studiédia influenti'a aceloru agenti asupra societatii, si asigura sanetatea publica prin prevenirea periculelor cari o amenintia si prin restabilirea sanetatii alterate. Terenulu loru este dar prea largu, cá-ci casurile candu sanetatea publica are trebuintia de aparare ori de imbunatatire, sunt prea numeróse.

Hygien'a nu este o scientia independenta de alte cunoscientie. Studiulu hygieniei si alu politiei sanitarie reclama concursulu mai totoloru scientieloru medicali, naturali si sociali. Cunoscientí'a economiei politice, statistice, tehnologice, a dreptului administrativu si a legiloru positive sunt pentru hygienistu totu atátu de indispensabili, cá fisiologi'a si cá chemi'a. Practic'a politiei sanitarie mai reclama pe langa deprinderea cu manipulatiuni chemice si microscopice,

inca si cunoscintie intinse despre traiulu si obiceiurile populatiunei.

Istori'a hygienei.

Politi'a sanitaria este asia de vechia, cá si organizatiunea societatei. Scienti'a hygienei incepe cu Hipocratu, si anume cu cartea lui classica „despre aeru, apa si locuri.“ Diocle de Carysta, A. Corneliu Celsu, Galenu, comentatorii arabi dupa Galenu, Franciscu Baconu („Historia morbi et vitae“) si Rogeru Baconu au cultivatu hygien'a in cátu o permittea starea de atunci a medicinei si a celoru-lalte scientie naturali.

In evulu de midiulocu si in secululu alu XVI. si alu XVII. hygien'a erá negligéta. Chiaru cele mai multe deintre lucrarile seculului alu XVIII. relative la hygien'a, cu ecseptiunea scrieriloru ecscelenti ale mediciloru germani I. P. Frank si Hufeland, n'au decátu o valóre istorica.

Hygien'a sistematica, basata pe scientiele esacte, este o creatiune a seculului presentu. Tourtelle, Rostan, Londe mai inclina la tendenti'a dogmatica a medicinei trecutului, Hallé are numai meritulu d'a fi studiatu istori'a hygienei.

H. Royer Collard, prin critic'a inteligente ce a facutu studiiloru de hygien'a ale contemporaniloru sei, a datu impulsione reformei loru. Operele insemnate ale francesiloru Parent Duchatelet, Bondin, Bouchardat, Becquerel, Fonssagrives, Michel Lévy, Motard, Pietra Santa, Delpeche, ale germaniloru Oesterlen, Feuchtersleben, Pettenkofer, E. Reich, C. Reclam, G. Varrentrapp, C. Kirchner, ale englesului Parkes, si ale suedului Magnus Huss, inaugurédia er'a nooa a acestei scientie.

Progresulu sociale a creatu necesitateá divisiunei studiului hygienei, si a produsu in ultimele decenie lucrari speciali intinse asupra hygienei publice, administrative, industriali, militare si navali.

Afara de specialistii destinsi in hygien'a publica: Ambrosiu Tardieu, Maxim Vernois, Louis Pappenheim, au concursu la progresulu ei si chemisti cá Justus Liebig, A. Chevallier, Payen, Pasteur, Poggiale, autori in statistic'a medicale cá F. Osterlen, A. Husson, pathologi cá R. Virchow, Th. Roussel, Fauvel, Diday, Küchenmeister, Davaine, A. Brierre de Boismont, epidemiologi cá Griesinger, August Hirsch, architecti, ingineri, oficeri de geniu cá Wiebe, Degen, A. Bürkli, Freycinet, Ph. Lauvin, generalulu Morin, prin studii classice asupra capituleloru speciali ale hygienei si ale politiei sanitarie.

Primulu opu románu asupra politiei sanitarie este cartea ecscelente a doctorului A. Fetu: „Proiectulu de organizarea politiei sanitarie in Romani'a.“ Iasi 1863.

Planulu opului presentu.

Nu este posibilu a face o impartire sistematica a hygienei publice si a politiei sanitarie, care se insire intr'o ordine logica tota materialulu acestoru

scientie. De aceea cei mai multi auctori moderni au preferitu separarea complecta a diferiteloru capitule si tratarea loru in ordine alfabetica. Priimescu in principiu impartirea clasica a agentiloru hygienici in: ingesta, circumfusa, excreta, applicata, percepta, gesta, nu voiu poté inse insirá sistematicesce totu materialulu, si o se mai tratédiu osebitu mai multe cestiuni cari nu potu gasí in acele cadre loculu cuvenitu.

Opulu presentu va cuprinde capitulele urmatórie:

I. Organizatiunea si ecescutarea politiei sanitarie.

II. Alimentatiunea.

Annecsu: Tabacu si Tutunu.

III. Atmosfer'a.

IV. Solulu.

V. Cadavrele.

VI. Locuintiele.

VII. Salubritatea sateloru.

VIII. Salubritatea urbiloru.

IX. Hygien'a industriale.

X. Inchisori si penitenciare.

XI. Stabilimentele pentru educatiune si invetiatura.

XII. Midiulócele de comunicatiune si de transportu.

XIII. Vestmintele, cosmeticele, baile.

XIV. Cautarea morbosiloru.

XV. Epidemiologi'a, profilaceea morbiloru contagiosi, epidemici si endemici.

XVI. Stabilimentele thermali.

XVII. Ecescitiulu pharmaciei si comerciulu cu substantie toxice.

XVIII. Statistic'a medicale.

XIX. Hygien'a militaria.

L i t e r a t u r a.

La inceputulu fia-carui capitulu voiu arata scrierile speciali moderne, cari tratédia asupra materiei respective. Ací voiu insemua numai operele generali asupra hygienei publice si politiei sanitarie, cari representa starea actuala a scientiei.

Maxime Vernois. *Traité d'Hygiène industrielle et administrative.* Paris, 1860.

Ambroise Tardieu. *Dictionnaire d'Hygiène publique et de salubrité.* Paris, 1862.

Anastasiu Fetu. *Proiectu de organizarea politiei sanitarie in Romani'a.* Iasi, 1863.

A. Parkes. *A Manual of practic Hygiene.* London, 1866.

A. Bouchardat. *Rapport sur le progrès de l'Hygiène.* Paris, 1867.

E. Reich. *Die Hygiene u. ihr Studium.* Erlangen, 1868.

A. Motard. *Traité d'Hygiène generale.* Paris, 1868.

L. Pappenheim. *Handbuch der Sanitätspolizei.* 2. Aufl. Berlin, 1868, 1869, 1870.

C. Kirchner. *Mil. Hygiene.* Erlangen, 1869.

Michel Lévy. *Traité d'Hygiène publique et privée.* 5-me edit. Paris, 1869.

Annales d'Hygiène publique et de médecine legale. Paris.

R. Virchow und A. Hirsch. *Jahresberichte über die Leistungen und Fortschritte der gesammten Medicin.* Berlin, 1868, 1869, 1870.

C. Reclam. *Deutsche Vierteljahrsschrift für öffentliche Gesundheitspflege.* Braunschweig, 1869, 1870.

E. Reich. *System de Hygiene.* Leipzig, 1870.

Solennitate seculara in academi'a scientifica magiara dela Pest'a.

Este bene si necessariu, cá noi dacoromanii se luamu actu inca si despre progressese in literatura si scientia ale acelu popóra, care stau mai aprópe de noi atátu cu numerulu càtu si cu gradulu loru de cultura, séu inca cu vreuna dein acelea duoe in-susiri. Intre acelea popóra se renumera, precumu scimu, grecii, magiarii, cechii, polonii, slavii meridionali (serbii si croatii, carii au acelasi dialectu). Aici vomu avea a face asta-data numai cu magiarii.

Domineca in 15 Decembre alu anului tr. 1872. academi'a magiara de scientia serbà jubileulu seculariu (1772) alu regeneratiunei séu epocii mai noue alu literaturii magiare. Solennitatea ce s'a observatu la acea ocaziune, a corresponsu intru tóte la insemnatatea acelei dile. In sal'a cea pompósa a palatului academiiei de scientia s'a tienatu acea solennitate. Pe estrad'a salei se vedea asiediate bustele lui Kazinczy, Bessenyei si Széchenyi intre unu tufariu de plante exotice. Sal'a si galeri'a era pline de unu publicu numerosu. Pe la 11 óre dem. intrara membrii academiiei si óspetii mai de frunte invitati inadensu la acea serbatóre nationale. Ministrii Pauler si Trefort, ambii barbati cu eruditie recunoscuta inca si afóra din Ungari'a, famosulu archiepiscopu Ludóvicu Haynald, comitele Antonie Széchen, comitele Georgie Károlyi, delegatii capitalei s. a. intrasera in asia numitulu „Sanctuariu“ alu salei. Dupace ocupara toti locurile loru, comitele Melchioru Lonyai (fostu ministru) in calitatea sa de presedente alu asademiei de scientie deschise solennitatea cu unu discursu, la carele respunse eruditulu Toldi, nemtiu magiarisatu, caruia magiarii au se'i multiamesca fórté multu pentru cultivarea limbei si progressese literaturii loru. Pentrucá se intielegemu mai bene causele serbarei magiare dein 15 Dec., vomu permite aici cateva linii dein istori'a literaturii magiare.

In limb'a magiara nu se afla documentu scrisu, authenticu, mai vechiu cá dein tempulu hussitiloru, adeca dein secululu alu 15-lea, inse si dein acelu secolu abia se póte vorbi de unaj biblia tradusa si de unele alte documente prea pucine. Dein acésta cauza se sustiene cu totu dreptulu, cá literatur'a magiara inca s'a nascutu si s'a urditu numai dela reformatiune incóce, adeca circa de treisute treidieci de ani. Reformatiunea, séu déca ne mai convene se dicemu asia, revolutiunea religionaria produsa de Luteru, Calvinu, Zwingli, Melanchton etc. a fostu acela evenimentu epocale, carele a provocatu pe literatii diverselor popóra cá se traduca mai antaiu bibli'a, adeca vechiulu si noulu testamentu, apoi si celelalte carti rituali, carti scolastice si altele de predice in limbele loru nationale. Reformatiunea inpintenà si desteptà pe clerulu latinescu, in parte inca si pre celu grecescu din lenea, somnolenti'a si trandavi'a in care caduise, cá se 'si apere dogmele

si canónele in limbele respective ale popóraloru, in care incepusera a le vorbi si a le scrie reformatorii, carii au delaturatu limb'a mórtá din baserica. Pe acésta cale acelu evenimentu dede nascere la câteva literature moderne dein Europ'a, anume chiaru si la cea germana, care pe atunci era una din cele mai sarace. Popórale care s'au fostu tienutu de ritulu latinu, au mai avutu si acea mare fericire, cá fiendu pàna atunci limb'a latina domnitória in scólele loru, si avendu pe toti classicii latini, inca si pe celi eliniesci in possessiunea loru, carturarii se apucara, care mai curendu, care mai tardíu, de traducerea classiciloru in limbele respective, pàna candu mai tardíu ajunsera cá in aceleasi limbe se se scria si opuri originali. In aceleasi tempuri ambonulu facea minuni pentru cultivarea limbeloru moderne, cà-ci adeca luptele cele inversiunate care s'au pornitu intre catolici si intre protestantii de secte diverse, predicele infacarate si pline de injurii, cu care se intempiná popii si calugarii unii pe altii, le-au datu ocaziune cá se 'si desvólte talentulu oratoriu, si poporului cá se 'si invetie limb'a bene, dein graiulu viu alu carturariloru. Numai popórale la care limb'a rituale apucase a fi cea slavóna, remasera scutite de acelea lupte, dien inse si limbele loru si tóta desvoltarea simtiului loru nationale inca au remasu cu totulu in cod'a celoru-lalte limbi europene, a caroru nutrice fusese limb'a latina. Déca magiarii pe tempulu reformatiunei nu aru fi avutu multi carturari carii se scia bene limb'a latina, cu alte cuvente, déca magiarii aru fi avutu in basericele si scólele loru limb'a slavóna, dein limb'a loru pàna 'i lumea si pamentulu nu era se se aléga limba de literatura, ci ea era se se prefaca de multu si cu atátu mai usioru intr'unu gergu slavonescu, cu càtu cà, mai multu de a atrei'a parte ($\frac{1}{3}$) dein materialulu si chiaru dein radecinele ei este de origine slavona. Déca totusi limb'a magiara facuse progresse asia de neinsemnate pàna in secolulu trecut, pedeele care a intempinatu ea dein alte parti inca sunt cunoscute prea bene, precumu si impregiurarea, cà la partea cea mai mare a acelu pedece póta culp'a cea mai grea insii magiarii, éra mai anume aristocrati'a si clerulu loru. Ei au adusu lucrulu acolo, cá turcii se se póta asiediá in Ungari'a, éra apoi sub jugulu si hangerulu séu iataganulu turcescu nu a potutu fi vorb'a de cultura si literatura. Totu ei au despretiuitu limb'a nationale si au lasat'o in completa barbari'a asiatica, nu numai dein lene resariténa, ci si dein politica desiuchiata, séu adeca de frica, cá nu cumuva se ia si alte popóra conlocuitórie essemplu, se'si cultive si ele limbele loru. Asia magiarii tienura limb'a latina in tóte scólele si in tóta legislatiunea si administratiunea loru, cu singur'a esceptiune de unu periodu scurtu alu domniei principiloru nazionali in Transilvani'a, carii fiendu mai toti calvini, dein causele aieptate mai in susu au favoratu si limb'a nationale, si chiaru prin acestu essemplu au datu si daco-romaniloru ocaziune

si' indemnu cá se reflectedie si ei la limb'a loru nationale, care era innabusita si aprópe innecata de limb'a slavóna, si se incepa a scrie in trena. Fòra acésta inbolditura calvinésca data óresicumu cá prin trecátu, si fòra impregiurarea cà càtiva carturari daco-romani cunoscea limb'a latina, nu mai sciu ce s'ar fi alesu inca si dein acésta limba daco-romanésca, pe care nutricile sale besericeaci, adeca gréc'a si slavón'a, o au ténutu fòrte reu, adeca numai cu cépa si cu aliu usturosu.

Asia dara epoc'a de renascere a literaturii nationale magiare datedia numai dela an. 1772, adeca de 100 de ani, precumu se cunósce d'in istori'a literaturii magiare si precumu au spus'o acumu aduo'a óra eruditulu exministru M. Lonyai si mai eruditulu professoriu Toldi, membru alu academiei magiare. Inse si dein acea epoca inainte progressese in literatur'a magiara au fostu fòrte modeste. In tempulu imperatesei Mariei Teresiei magiarii preste totu, tocma si deintre boierii cei mai mari (barones, comites) dein Ungari'a si Transilvani'a mai era inca lipsiti de orice educatiune mai urbana, pentrucà multi dein ei isi mai suflá nasulu totu cu degetele cá si cei mai mojici de astadi, si ungea ciobótele cu seu puturos, amblá nepeptenati si adessea peduchiosi, venea la curte uneori morti de beti, se batea unii cu altii cá orbii, si mai in scurtu, committea multe necuvenintie si barbarii, de care inca si in dilele nóstre mai comittu unii, pe carii vedemu cà'i aduna polit'i'a capitalei de prin birturi, bordelle si vagaune de cartofori (cartiari). Asia Mari'a Tèresi'a voliendu a le mai subtié datinele si invetiurile loru cele brutali, isi formá unu planu, alu carui simbure era, cá se fundedie un'a asia numita garda nationale unгурésca si alt'a transilvana, care se fia compusa totu numai dein fetiori de boieri mari si dein celi de aduo'a mana; aceli teneri se siédia càte siese siepte ani in Vien'a, unde pe atunci predominá manierele cele fine francesci, atátu la curte càtu si in societate, se li se tiena si óresi-care scóla, éra dupa aceea se fia remisii in tiéra in calitate de functionari, séu si impartiti pe la regimente, pentru cá se invetie si celi de acasa maniere mai dulci dela ei.

(Va urma.)

Ad. Nr. 302—1872.

Publicarea baniloru incursi

la fondulu academiei romane dein 1—10. Decembre 1872.

Prin cassariulu despart. cerc. Fagarasiu II. si anume:

1. Dela dn. Basiliu Siandru-Stanciu, capit. c. r. in pens. in Vistea infer. 1 obligat. bancei Transilvania Nr. 1772, 40 fr.
2. Dn. Ioane Codru-Dragusianulu, vice-capitanu distr. in Fagarasiu, in o obligat. a bancei Transilvania Nr. 1500, 40 fr.
3. Dn. Petru Popu, vice-notariu distr. in Fagarasiu 3 fr.
4. Dn. Ioane Turcia, cancelistu distr. in Fagarasiu 2 fr.
5. Dn. Aaronu Densiusianu, advocatu in Fagarasiu 5 fr.

6. Dn. Ioane Aldica, notariu in Porumbaculu infer. 1 fr.
 7. Dn. Nic. Grovu, economu in Cartiesior'a opréna 20 cr.
 8. Dn. Dionisie Mandanu, Iuonu Dialu si Nic. Rogozea, economi dein Sambat'a super., la olalta 1 fr. 50 cr.
 9. Ioane Marinescu, economu dein Porumbaculu inf. 1 fr.
 10. Dna Zinc'a Romanu, soci'a adv. Romanu dein Fagarasiu 2 fr.
 11. Dn. Alecs. M. Micu, vicariu in Fagarasiu 5 fr.
 12. Dna Mari'a Florea, soci'a ases. orf. Ioane Florea in Fagarasiu 1 fr.
 13. Dna Mari'a Popu Grideanu, socia pretorelui Popu Grideanu in Vistea infer. 1 fr.
 14. Anastasi'a Popescu, soci'a dlui protop. Popescu in Fagarasiu 1 fr.
 15. Comun'a Corbu 2 fr.
 16. Dn. Iuonu Berteza, economu in Sambat'a inf. 50 cr.
 17. Dn. Iuonu Cristianu, economu in Corbu 1 fr.
 18. Dn. Nic. Garoiu, pretore in Branu 5 fr.
- Sum'a 112 fr. 20 fr.
Sibiu in 10. Dec. 1872.

Dela secret. asoc. trans.

Bibliografia.

Archivupentru filologia si istoria, de Tim. Cipariu, incetase in Nov. 1871, elu inse resesse in 25 cóle pe anu. Pretiu 5 fior. v. a.

Instructiune pentru invetiatorii dela scólele centrale ale reuniunei granitieresci dein fostulu regimentu romanu I. privitoria la tractarea cartiloru scolastece. Compusa la insarcinarea comitetului administratoriu de fondulu scolastecu alu fostiloru granitieri dein reg. rom. I., de Basiliu Petri, profes. prepar. Sibiu, 1872. 8°, pag. 120.

CONVOCARÉ.

In adunarea cercuale extraordinaria a despartimentului II. (districtulu Fagarasiului, scaunulu Cöhalmulu si scaunulu Cinculu) alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu — s'a fostu decisu, cá prossim'a adunantia gener. ordinaria a acestui despartimentu, se se tiena in 11. Fauru 1873 c. n. la Cinculu-mare.

Deci in tenórea acestui conclusu si urmarea §-lui 10 alu regulamentului, se invita prin acésta membrii despartimentului, a participá in diu'a amentita la siedintiele adunantiei memorate.

Dein siedinti'a comitetului cercuale alu despartimentului II. fagarasiu alu asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului rom., tiena in 4. Ianuariu 1873 c. n.

Alecsandru Micu,
directoriu.

Petru Popu,
actuariu.

Dein cauza cà trei culegatori de litere jacu de unu morbu greu, esse asta-data numai 1 cóla, vomu supplini inse cu Nr. venitoriu in 2 cóle.